

ALGUNES NOTÍCIES AL VOLTANT DE LES PORTES DE LA LLONJA

Maria Magdalena Cerdà Garriga

Universitat de les Illes Balears

Resum: En aquest breu treball es pretén fer una aportació documental a les obres del destacat edifici gòtic de la Llonja de Palma. Concretament s'analitzen tres notícies localitzades a protocols notariais que informen sobre els pagaments efectuats a tres artesans per les tasques realitzades a les portes de la fàbrica durant els anys 1441 i 1442. Aquests documents inèdits serveixen per confirmar que l'arquitectura de la Llonja quedà pràcticament conclosa abans que Guillem Sagrera abandonàs l'obra l'any 1446.

Paraules clau: Llonja de Palma, edat mitjana, Ciutat de Mallorca, artesans, portes.

Abstract: This short paper aims to be a documentary contribution to the work of the outstanding Gothic building of La Llonja de Palma. Specifically, what is analysed are three reports found in notarial protocols that report on the payments made to three artisans for their work on the factory gates during the years 1441 and 1442. These unpublished documents serve to confirm that the architecture of La Lonja was virtually completed by the time Guillem Sagrera abandoned the work in 1446.

Key words: *Llonja de Palma*, Middle Ages, *Ciutat de Mallorca*, artisans, gates.

Rebut el 28 de maig. Acceptat el 8 de novembre de 2013.

Desig expressar el meu agraïment a Tina Sabater, Maria Barceló Crespí, Gabriel Ensenyat, Catalina Cantarellas i Antònia Juan per l'assessorament i ajuda que m'han brindat en l'elaboració del present treball.

Abreviatures: ARM = Arxiu del Regne de Mallorca, BSAL = *Bolletí de la Societat Arqueològica Lul·liana*, Prot. = Protocol Notarial.

Introducció

El procés de construcció de la Llonja de Palma al llarg del segle XV és un tema àmpliament tractat per la historiografia i que se segueix debatent fins avui dia. Per no redundar en revisions historiogràfiques àmpliament exposades a publicacions precedents,¹ a manera d'introducció únicament s'esmentaran els debats i aportacions més recents sobre la Llonja.

Arran de la darrera restauració de l'edifici (2008-2010), el debat historiogràfic s'ha reobert, fent especial incidència en la problemàtica entorn de la coberta de la Llonja. La intervenció ha suposat un canvi significatiu en la modificació de la coberta de l'edifici, suprimint la teulada amb aiguavessos, obra del segle XVII, per una coberta semi-plana amb l'objectiu de resoldre problemes d'humitats, i que s'ha considerat que seguiria l'original projectada per Guillem Sagrera.² La qüestió sobre el cobriment de l'edifici ha estat represa en els darrers anys i al respecte cal fer esment a la revisió documental que féu Carbonell, especialment del plet incoat entre Guillem Sagrera i el Col·legi de la Mercaderia (1450). Segons es desprèn de la documentació, Sagrera no havia tancat l'edifici amb un terrat pla, tal com s'estipulava al contracte de l'any 1426, sinó amb una coberta amb aiguavessos, solució que alterà les proporcions de l'edifici.³ Amb tot, el tancament definitiu fou un terrat de pedra o reble amb carenes i sense recobriment de teules, idea que Carbonell atribueix als dos mestres continuadors de les obres de la Llonja a partir de 1446, Miquel Sagrera i Guillem Vilasclar.⁴

Altres aspectes han centrat l'atenció de les darreres investigacions, com és el cas de Domenge que ha revisat i ampliat la influència rebuda per Guillem Sagrera durant els seus anys de formació a Perpinyà (1410-1420), i més especialment els contactes establerts amb les corts de Borgonya i de Berry, amb la consegüent implantació de les innovacions arquitectòniques en la posterior edificació de la Llonja de Palma.⁵

Aportació documental sobre la construcció de les portes de la Llonja

A partir de la documentació notarial medieval conservada s'han pogut extreure algunes dades inèdites que informen sobre la fabricació de les portes de la Llonja en el segle XV. Es tracta de tres breus notícies sobre els pagaments que fan els defenedors del Col·legi de la Mercaderia a tres artífexs (un fuster, un ferrer i un picapedrer) en el context de les obres d'erectió de l'edifici, durant els anys 1441 i 1442. Les referències són extretes dels protocols S-28 i S-29 del notari Bernat Sala, conservats a l'Arxiu del Regne de Mallorca. Bernat Sala fou un notari molt vinculat a les obres de la Llonja, ja que davant ell se signà el

¹ Per a una completa semblança historiogràfica sobre la Llonja veieu: CANTARELLAS CAMPS, C.: "Fortuna crítica e historiogràfica", a CANTARELLAS CAMPS, C. *et alii*: *La Llonja de Palma*, Palma, 2003, p. 1-21.

² Per a una revisió de la historiografia sagreriana veieu: DOMENGE I MESQUIDA, J.: "Guillem Sagrera. Alcance y lagunas de la historiografía sagreriana", a *Una arquitectura gòtica mediterrànea*, catàleg de exposició, València, 2003, p. 117-132.

³ CARBONELL I BUADES, M.: "Sagreriana Parva", *Locus Amoenus*, 9, 2007-2008. p. 18

⁴ CARBONELL I BUADES, M.: "Sagreriana...", p. 19.

⁵ DOMENGE I MESQUIDA, J.: "Guillem Sagrera", a GAROFALO, E.; NOBILE, M.R. (a cura di), *Gli ultimi indipendenti: architetti del gotico nel Mediterraneo tres XV e XVI secolo*, Palermo, 2007, p. 70-71. DOMENGE I MESQUIDA, J.: "Guillem Sagrera et lo modern de son temps", *Revue de l'Art*, 166, 2009, p. 83-88.

contracte entre Guillem Sagrera i el Col·legi de la Mercaderia per a l'obra de l'edifici (1426), on també apareixia denominat com a l'escrivà del Col·legi de Mercaders.⁶

La primera notícia és de dia 5 de juliol de l'any 1441, quan s'estipula el pagament a efectuar al fuster de València Andreu Paransos, per a la fabricació de les portes d'un dels portals de la Llonja. Els mercaders, antics defenedors del Col·legi de la Mercaderia, Huguet Pont i Ponç Deslaners, li deuen per onze jornals de feina tres lliures, quinze sous i vuit diners; especificant que cada jornal cobra tres sous i vuit diners.⁷

La segona referència és de dia 8 de juliol de l'any 1441. Es tracta del pagament al ferrer Joan Ballester per a fer el guarniment de ferro de les portes del jardí de la Llonja. Al respecte, els mateixos mercaders i defenedors del Col·legi de la Mercaderia, Huguet Pont i Ponç Deslaners, li deuen nou lliures i devuit sous.⁸ Finalment es localitza una tercera referència de dia 5 de setembre de l'any 1442, en què s'expressen els diners a pagar al picapedrer Bartomeu Arbona, habitant de Sóller, per unes obres que ha fet a les portes de la Llonja. En aquest cas, els mercaders i defenedors del Col·legi de la Mercaderia són Francesc Rosselló i Pascasi Garau i li deuen sis lliures a l'artesà per fer els graons.⁹

Es tracta, per tant, de la fabricació de les fulles de fusta d'un dels portals de la Llonja, del guarniment de ferro de les portes del jardí i dels graons de pedra de les portes; treballs que es poden considerar com obres menors en relació a la fàbrica arquitectònica i escultòrica dirigida pel mestre Guillem Sagrera. No resulta estrany, doncs, que aquestes obres siguin pagades directament pel Col·legi de la Mercaderia als artesans, sense fer esment a Sagrera. Al respecte, es pot recordar, tal com han indicat diversos autors,¹⁰ com en el mateix contracte de l'any 1426 entre el Col·legi de la Mercaderia i Guillem Sagrera, ja s'especificava en la clàusula número onze com quedaven excloses de la partida de 22.000 lliures la fusteria i la serralleria: (...) *declarant emperò, que lo dit Guillem no sie tengut fer portes, ni axi poch retxes de ferro en la dita Lotge.*¹¹

El sistema de tancament de l'edifici, i més específicament el de la realització de les portes, no ha estat àmpliament tractat per l'abundant historiografia centrada en la construcció de la Llonja, bàsicament per la focalització dels estudis en les obres més destacades de la fàbrica arquitectònica i en el conjunt escultòric, així com en la figura de Guillem Sagrera. Així

6 *Bernardum Sala Notarium infrascriptum et scriptorem dicti Collegii* (FRAU, A.: "La Llonja de Palma", *BSAL*, 1, núm. 22, 1885, p. 5.)

7 ARM, Prot. S-29, f. 75v.

8 ARM, Prot. S-29, f. 75v.

9 Aquest document presenta la particularitat que es troba actualment separat en dos còdexs del mateix notari Bernat Sala, la primera part del document apareix al protocol notarial ARM, Prot. S-29, f. 345v, mentre que la continuació del mateix document es localitza al protocol notarial ARM, Prot. S-28, f. 77.

10 Fan esment de l'exclusió de les obres de serralleria i fusteria del contracte de Guillem Sagrera els següents autors: JIMÉNEZ VIDAL, A.: *La Lonja mallorquina de Sagrera*, Palma, 1968, p. 42. ALOMAR, G., *Guillem Sagrera y la arquitectura gòtica del siglo XV*, Barcelona, 1970, p. 128. MANOTE CLIVILLES, M.R.: "El contrato y el pleito de la Lonja entre Guillem Sagrera y el Colegio de mercaderes de Ciudad de Mallorca", a BARRAL I ALTET, X. (ed.), *Artistes, artisans et production artistique au Moyen Age. Vol. I Les hommes*, Paris, 1986, p. 579. CANTARELLAS CAMPS, C.: "La Lonja de Palma. Un espacio único", a CANTARELLAS CAMPS, C. *et alii: La Lonja...*, p. 81. CARBONELL I BUADES, M.: "Sagreraiana...", p. 17.

11 FRAU, A.: "La Lonja...", p. 5.

i tot, es pot esmentar com Cantarellas, en tractar els aspectes pendents de conèixer sobre la construcció, considera que les portes es trobarien protegides amb fusta i els finestrals amb reixes de ferro.¹²

A partir de la informació que aporten els documents ens podem demanar en primer lloc a quin portal de l'edifici de la Llonja fan referència. En el cas de l'artesà Joan Ballester s'indica específicament que són les portes del jardí: *pro faciendo lo guorniment de ferre pro januis sive portes viridarii lotgi dicti collegi*.¹³ Es tracta, en aquest cas, del portal de la façana posterior o de ponent, on es troba documentat un jardí en la segona meitat del segle XV,¹⁴ constituint en aquest cas la referència més antiga coneguda sobre la seva existència. En canvi, en el primer document sobre el treball del fuster Andreu Paransos s'esmenta: *operando januas sive portes portalibus dicte lotgie*,¹⁵ és a dir, les portes del portal de la Llonja. El terme *portalibus* pot donar a entendre que es fa referència al portal principal de l'edifici, atès que en el contracte entre Guillem Sagrera i el Col·legi de la Mercaderia per a l'obra de l'edifici (1426) també s'empra el mateix terme per indicar el portal principal.¹⁶ Pel que fa a la tercera notícia, d'un any més tard, no s'especifica a quin portal ha treballat el *lapiscida* Bartomeu Arbona, *janue lotgie dicti collegi*,¹⁷ per la qual cosa es fa més complicat subscriure les feines de l'artífex a un portal en concret. Per tant, es pot constatar que durant els anys 1441 i 1442 s'estava treballant en els dos portals, el principal i el de ponent.

Pel que fa als artífexs documentats en aquestes tasques, no es tracta de figures de renom dins del context dels artesans mallorquins, sinó que més bé són personatges poc coneguts. En el primer cas es tracta d'un fuster de València, Andreu Paransos,¹⁸ del qual només s'han localitzat dues notícies de l'any 1441 en el mateix protocol de Bernat Sala: una en la que ven un esclau,¹⁹ i l'altra fa referència al seu paper com a procurador de Joan Dalmau, paraire de València.²⁰ Malgrat la manca d'informació sobre l'artífex es pot destacar el seu origen, València, que, en el segle XV es convertí en un dels centres artístics més puixants de la Corona d'Aragó. La presència d'un fuster valencià confeccionant les portes de l'edifici de la Llonja ve a reafirmar la importància dels constants intercanvis comercials, culturals i artístics entre València i Mallorca durant aquesta centúria; contactes ja acreditats

12 En referència al tancament de les finestres únicament s'havia localitzat fins a l'actualitat una referència del segle XVI (1543) en què s'especifica que s'havien de fortificar les finestres amb mantellets de fusta (CANTARELLAS CAMPS, C.: "La Llonja...", p. 100).

13 ARM, Prot. S-29, f. 75v.

14 Aporta algunes referències al respecte: BARCELÓ CRESPI, M.: *El raval de mar de la ciutat de Mallorca i les seves gents (Segles XIII-XV)*, Palma, 2012, p. 69.

15 ARM, Prot. S-29, f. 75v.

16 (...) *sobre lo mig del portal que sesguarda vers lo Castell Reyral de la dita ciudad de Mallorca* (FRAU, A.: "La Llonja...", p. 4).

17 ARM, Prot. S-28, f. 77.

18 El fuster Andreu Paransos o Parenosos apareix citat per Onofre Vaquer al llistat "Immigrants 1a meitat del segle XV" recurs en línia: <http://www.llinatgesdemallorca.com/www.mallorcaweb.net/linatges/immigrants_XV_1.html>

19 VAQUER, O.: "Immigrants 1a meitat del segle XV" recurs en línia: <http://www.llinatgesdemallorca.com/www.mallorcaweb.net/linatges/immigrants_XV_1.html>

20 ARM, Prot. S-29, f. 103v-104.

en el segle XIV en el cas dels imaginaires Tosquella.²¹ Casualment aquesta connexió entre els dos centres és també present a l'edifici de la Llonja de València, construïda entre 1482 i 1498 per Pere Compte, la qual és considerada per la historiografia com a seguidora del model arquitectònic que concebí Sagrera a Palma.²²

En referència a Joan Ballester, encarregat de fer el guarniment de ferro de les portes del jardí, se'l denomina *faber*, és a dir, artesà, sense especificar que sigui un ferrer (amb la denominació *ferrifaber*), aspecte que pot recordar la polivalència característica de l'artífex medieval que presenta una gran varietat de producció i no sempre s'especialitza en el treball amb un material o un tipus d'obra específica. Aquest artífex és totalment desconegut, i tal vegada podria estar relacionat amb un altre menestral que coetàniament treballa entorn de la Llonja, amb el qual comparteix cognom. Es tracta de Felip Ballester, mestre d'aixa, encarregat de la reparació i manteniment del moll o pont de fusta situat davant de l'edifici mercantil, tasques documentades l'any 1433,²³ i que es repeteixen de nou en el protocol notarial de Bernat Sala durant els anys 1441 i 1442.²⁴

Finalment, el *lapiscida* de Sóller Bartomeu Arbona, encarregat de confeccionar els graons de les portes de la Llonja, apareix documentat en el mateix protocol de Bernat Sala en algunes notícies relacionades amb les tasques de construcció de l'edifici: l'any 1441 proveeix al Col·legi de la Mercaderia de cent vint canes de Montpeller de pedra negra de Sóller,²⁵ i un any més tard, el 1442, consta com aquesta pedra és emprada per a la pavimentació de la Llonja: *tradita pro empahimento lotgie mercantilis*.²⁶

Els promotors, com abans s'ha especificat, són els defenedors del Col·legi de la Mercaderia, que actuen com a portaveus dels interessos del col·lectiu.²⁷ D'entre ells podem destacar a Huguet Pont que, a més d'un important mercader i defenedor del Col·legi, també participà en la política municipal com a jurat.²⁸ A més, el seu prestigi li vendria donat pels llaços familiars establerts amb la família Espanyol a través del casament del seu fill Jordi²⁹ amb

21 Els Tosquella són dos escultors homònims (Llorenç Tosquella), considerats pare i fill, que es troben documentats a Mallorca entre finals del segle XIV i mitjan del segle XV, realitzant obres a diversos indrets, entre els que destaca la Seu. Els lligams del taller dels Tosquella amb València s'expliciten a través de les recents investigacions en el camp de l'escultura gòtica valenciana, que han donat a la llum documentació sobre l'encàrrec de l'obra del cor de la catedral de València als mestres Francesc i Bernat Tosquella (1384-1395). Al respecte vegeu: MIQUEL JUAN, M.: "El coro de la catedral de Valencia (1384-1395). La introducción de nuevos elementos decorativos del gótico internacional en Valencia", a SERRA DEFILIS, A. (coord.): *Arquitectura en construcción en Europa en época medieval y moderna*, València, 2010, p. 349-376.

22 SABATER, T.: "El contexto del gótico civil mediterráneo", a CANTARELLAS CAMPS, C. *et alii*: *La Lonja...*, p. 53.

23 RIERA FRAU, M.M.: "El colegio de la mercadería", a CANTARELLAS CAMPS, C. *et alii*: *La Lonja ...*, p. 38.

24 ARM, Prot. S-29, f. 77, 205.

25 ARM, Prot. S-29, f. 122.

26 ARM, Prot. S-29, f. 291v-292.

27 Les figures dels Defenedors de la Mercaderia tenen el seu origen l'any 1403 gràcies al privilegi atorgat pel rei Martí I, però no fou fins l'any 1409 quan el Col·legi de la Mercaderia es convertí en un òrgan autònom. El sistema d'elecció dels Defenedors durant la dècada de 1440 era a través de la insaculació (RIERA FRAU, M.M.: "El colegio...", p. 34-35).

28 BARCELÓ CRESPI, M.; ROSSELLÓ BORDOY, G.: *La ciudad de Mallorca. La vida cotidiana en una ciudad mediterránea medieval*, Palma, 2006, p. 107.

29 Jordi Pont, fill del matrimoni entre Huguet Pont i Beatriu Sala i Serra, es casà amb Agnès Espanyol i Pacs l'any

Agnès Espanyol i Pacs, filla de Pere Espanyol.³⁰ Dins del conjunt de persones citades als documents també es poden esmentar aquelles que actuen com a testimonis, entre les que apareixen alguns mercaders, corredors d'orella, un sastre i un notari. D'entre els mercaders apareixen citats dos personatges prou destacats dins de la societat mallorquina quatrecentista, com són Gaspar Genovard i Joan Bertrà, en atenció a les seves relacions amb importants cases de l'oligarquia ciutadana. El primer, Gaspar Genovard, fou un ric mercader i ciutadà casat amb Puigdorfila Sala i Serra³¹ l'any 1436, relacionat amb famílies benestants com els Olesa³² i els Espanyol.³³ El prestigi de la família Genovard també és palesa en la sepultura que posseïen al convent de Sant Francesc,³⁴ així com en les seves possessions conegudes a través de l'inventari de béns de Gaspar Genovard.³⁵ El segon, Joan Bertrà, fou un destacat mercader casat amb Esclaramonda Pardo, de la important família judeo-conversa, i una de les dones més riques de la ciutat en el segle XV.³⁶

Les obres d'erecció de la Llonja tingueren un desenvolupament irregular i problemàtic al llarg del segle XV. Es té constància dels inicis de la construcció l'any 1421 amb el posterior contracte de l'any 1426 entre el Col·legi de la Mercaderia i el mestre Guillem Sagrera. La construcció seguí el seu curs fins que l'any 1446 Guillem Sagrera abandonà la fàbrica per treballar a la cort napolitana d'Alfons V, deixant l'acabament de l'edifici mercantil en mans dels seus col·laboradors Guillem Vilasclar³⁷ i Miquel Sagrera.³⁸ Dins del desenvolupament de les obres es té constància documental que entorn del 1439 es preparava la pavimentació de l'interior, en la qual Cristòfol Vilasclar era l'encarregat de desbastar i traslladar els blocs de pedra. Ara com ara existeix un consens historiogràfic en què es considera que entorn del 1441 l'interior de l'edifici es troba pavimentat i pràcticament conclús a excepció de

1460 (BARCELÓ CRESPI, M.; COLL TOMÀS, B.; ROSSELLÓ BORDOY, G.: *Espanyols i Pacs. Poder i cultura a la Mallorca del segle XV*, Palma, 1999, p. 110-111).

30 Pere Espanyol (1403-1473), ciutadà mallorquí, desenvolupà tasques de mercader i militar en la seva joventut, i participà posteriorment en la vida municipal amb càrrecs de jurat, clavari i mostassaf. Resulta interessant la seva relació amb el col·lectiu dels mercaders, ja que fou defenedor del Col·legi de la Mercaderia l'any 1444 (BARCELÓ CRESPI, M.; COLL TOMÀS, B.; ROSSELLÓ BORDOY, G.: *Espanyols i Pacs...*, p. 24, 26).

31 Casada en segones núpcies amb Pere Espanyol (BARCELÓ CRESPI, M.; COLL TOMÀS, B.; ROSSELLÓ BORDOY, G.: *Espanyols i Pacs...*, p. 32).

32 La seva neboda Romia Rovira i Genovard es casà amb Jaume d'Olesa (BARCELÓ CRESPI, M.; COLL TOMÀS, B.; ROSSELLÓ BORDOY, G.: *Espanyols i Pacs...*, p. 32).

33 Els seus fills Gaspar i Joaneta es casaren amb membres de la família Espanyol (BARCELÓ CRESPI, M.; COLL TOMÀS, B.; ROSSELLÓ BORDOY, G.: *Espanyols i Pacs...*, p. 165-166.)

34 De la qual no en queden restes a causa de la reforma de la façana (BARCELÓ CRESPI, M.; COLL TOMÀS, B.; ROSSELLÓ BORDOY, G.: *Espanyols i Pacs...*, p. 32).

35 Barceló Crespi indica que a través l'inventari de béns de Gaspar Genovard (1444) es pot conèixer l'estatus elevat de la família a través de la inclusió d'objectes i mobles preuats, la possessió d'una vinya i nombrosos censos i deutes a percebre (BARCELÓ CRESPI, M.: "Romia Rovira i Genovard (1422?-1460?) i l'entorn familiar", *Memòries de la Reial Acadèmia Mallorquina d'Estudis Genealògics, Heràldics i Històrics*, 14, 2004, p. 30).

36 Esclaramonda Pardo és considerada una de les dones més riques de la Ciutat de Mallorca en el segle XV, ja que a la talla de l'any 1478 se li assignà la quantitat més gran a pagar: 45 lliures (BARCELÓ CRESPI, M.: *El raval...*, p. 66).

37 Per a una aproximació als Vilasclar veieu: BARCELÓ CRESPI, M.: "Semblança de Guillem Vilasclar", *Jornades d'Estudis Locals de Felanitx*, Felanitx, 2001, p. 38-48. BARCELÓ CRESPI, M.: "Notes sobre els Vilasclar, picapedres", *BSAL*, 49, 1993, p. 127-140.

38 CANTARELLAS CAMPS, C.: "Fortuna crítica...", p. 19.

l'ornamentació escultòrica.³⁹

Les notícies aportades sobre el tancament de les portes i dels graons venen a confirmar que entorn els anys 1441 i 1442, abans que Sagrera abandonàs les obres de la Llonja, l'edifici ja es trobava pràcticament acabat, sobretot pel que fa l'interior i al gruix de l'estructura exterior,⁴⁰ inclosa la pavimentació interior, les portes⁴¹ i els graons. Al respecte es pot recordar com l'any 1446, quan Sagrera deixa l'obra en mans de Guillem Vilasclar i Miquel Sagrera, mancaven per acabar les torres i torretes, part dels finestrals i les seves traceries i la coberta exterior.⁴² Pel que fa a les portes, Carbonell indica com quan Miquel Sagrera declara a favor de Guillem Sagrera en el plet entre aquest i el Col·legi de la Mercaderia, especifica que hi feu feina durant dotze anys i que quan començà: *ja eren fets los portals, finestres e la obra ben alta (...)*.⁴³ És lògic pensar que el tancament de les portes constitueix una de les darreres passes en la construcció de l'edifici, i un aspecte necessari per a la seva posada en funcionament. En relació a aquest aspecte es pot fer al·lusió a Jovellanos, que ja indica com l'any 1449 l'edifici mercantil es trobava ja en funcionament: *(...) á principios de 1449 las obras de la Lonja no estaban enteramente concluidas, el edificio lo estaba en lo principal, y puesto ya en uso; pues que los mercaderes se congregaban ya en el, para sus juntas y negocios*.⁴⁴

En conclusió, les breus notícies aportades serveixen per conèixer millor l'estat de les obres de la Llonja a inicis de la dècada de 1440, quan es pot comprovar com l'edifici es trobava en un estat de conclusió pel que fa a l'arquitectura. A la vegada confirmen la hipòtesi indicada per Cantarellas sobre el tancament de les portes amb fulles de fusta. Finalment, també són interessants per documentar i informar sobre algunes facetes de la construcció que havien passat desapercebudes per part de la historiografia, com són la fabricació de les portes amb fusta i ferro i la construcció dels graons de les mateixes per artífexs pràcticament desconeguts.

39 CANTARELLAS CAMPS, C.: "La Lonja...", p. 87-88.

40 CANTARELLAS CAMPS, C.: "La Lonja...", p. 93.

41 La cronologia que es desprèn de la documentació aportada serveix per confirmar que la porta de ponent o del jardí es trobava acabada entorn el 1441, quan es posa el guarniment de ferro. Aquest fet suposa el desfasament de la cronologia postulada per Elvira González sobre la fabricació dels brancals del mur oest en atenció als signes d'autor datats entre 1450 i 1480 (CANTARELLAS CAMPS, C.: "La Lonja...", p. 92.)

42 FRAU, A.: "La Lonja...", núm. 29, 1886, p. 5-6.

43 CARBONELL I BUADES, M.: "Sagreriana...", p. 18.

44 JOVELLANOS, G.M. de (CRESPO DELGADO, D.; DOMENGE MESQUIDA, J. (ed.): *Memorias histórico-artísticas de arquitectura*, Madrid, 2013, p. 288.

APÈNDIX DOCUMENTAL

Document 1

1441, juliol, 5

Andreu Paransos, fuster de València, cobra tres lliures, quinze sous i vuit diners per la fabricació de les fulles de les portes del portal de la Llonja.

ARM, Prot. S-29, f. 75v.

Ego Andreas Paransos fusterius Valencia gratie et sienter confietor et recognosco vobis dictis venerabilis Hugueto Pont et Poncio Deslaners mercatoribus que fuistis deffensores in Maiorice anno proximo lapso dicti collegii pro dedistis et solvistis mihi et ego a vobis habui et recepi numerando voluntati mee tres libras quindecim solidos octo denarios monete maioricarum que mihi debebantur pro undecim jornalibus per me factis in operando januas sive portes portalibus dicte lotgie ad (...) trium solidos octo denariorum pro quolibet jornale renuncio etc ffacio vobis dicits venerabilis deffensoribus et dicto collegio de predictis tribus librarum XV solidorum VIII denarios bonum finem etc

Testes Petrus Mathes sartor civitate Barchinone et Johanes Mates curritor auris de Maiorice.

Document 2

1441, juliol, 8

Joan Ballester, ferrer de Mallorca, cobra nou lliures i devuit sous per la fabricació del guarniment de ferro de les portes del jardí de la Llonja.

ARM, Prot. S-29, f. 75v.

Octava mensis julii anno predicto MCCCCXXXX primo.

Ego Johannes Balaster faber civis Maiorice gratis et scienter confietor et recognosco vobis venerabili Hugueto Pont et Poncio Deslaners mercatoribus qui fuistis defensores in Maiorice anno proxime lapso collegii mercantiles civitate et regnum maioricarum quod dedistis et solivitis mihi et ego a vobis habui et recepi numerando voluntatem mee novem libris decemocto solidos monete maioricarum que mihi debebantur pro faciendo lo guorniment de ferre pro januis sive portes viridarii lotgi dicti collegi renuncio etc ffacio vobis dictis venerabilis deffensoribus et dicto collegio de predictis novem libras decem octo solidos bonum finem.

Testes venerabilis Gaspar Janovard et Johannes Bertran mercatores de Maiorice.

Document 3

1442, setembre, 5

Bartomeu Arbona, picapedrer de Sóller, cobra sis lliures per obrar els graons de les portes de la Llonja.

ARM, Prot. S-29, f. 345v / ARM, Prot. S-28, f. 77.

Quinta mensis septembris anno MCCCCXXX secundo.

Ego Bartholomeus Arbona lapiscida habitator ville sullaris insula Maiorice gratis et sccienter recognosco vobis venerabilibus Ffrancischo Rosayoni et Paschasio Garau mercatoribus deffensoribus collegii mercantilis civitate et regni maioricarum (...) ⁴⁵ pro didistis et solvistis mihi et ego a vobis (...) recepi numerando voluntates mee sex [libris] monete Maiorice insoluta prorata jam illorum grasons per me jam (...) per illos quos rudere menor pro limdario janue lotgie dicti collegi renuncio etc ffacio vobis dictis venerabilibus defensoribus et dicto collegio de predictis sex libris dicte monete bonum finem etc

Testes discretus Johannes Parets notarius et Petrus Alis curritor auris dicte civitate Maiorice.

